

TRUBARJEVO POTOVANJE IZ LJUBLJANE V URACH

(OD 3. DO 20. SEPTEMBRA 1561)

Dr. JOŽE RAJHMAN

V tem mesecu se kar dvakrat spominjamo Primoža Trubarja, začetnika slovenske književnosti: devetega junija 1508 se je na Rašici pri Turjaku rodil in čez 78 let — 29. junija 1586 — je v Derendingenu umrl. Od njegove smrti torej letos minevajo štiri stoletja.

Vemo, da se je planinstvo na Slovenskem začelo pravzaprav z razsvetljenstvom — baron Žiga Zois, mentor slovenske kulture, je podprl osvajanje Triglava, čeprav so posamezniki — lovci in pastirji — zahajali v gore že prej. V Trubarjevih časih torej ne moremo govoriti o planinstvu. Pa je Trubar trikrat odšel iz Ljubljane na Nemško — pot ga je seveda vodila čez gore — cest, s kakršnimi so danes prepredene dežele, takrat kajpak ni bilo. In ne glede na to, da Trubarjevo potovanje v Nemčijo nima kaj dosti skupnega s planinstvom, je ta naš reformator moral čez gore — naše, tirolske in bavarske, da je dosegel svoj cilj.

Z opisom Trubarjeve poti iz Ljubljane v Urach — od 3. do 20. septembra 1561 — se Planinski vestnik skromno oddoljuje spominu začetnika naše književnosti.

Dr. Jože Rajhman, 62-letni profesor na Teološki fakulteti v Mariboru, je leta 1972 doktoriral iz slavistike; v doktorski disertaciji je obdelal življenje in delo Primoža Trubarja. Zato smo prav njega naprosili za sestavek o Trubarjevem potovanju na Nemško. Pregledno karto Trubarjeve poti je narisal Brane Sotošek, slike pa smo povzeli po Drugem Trubarjevem zborniku, Slovenska Matica, Ljubljana 1952.

J. Blasger: Primož Trubar

PRVA POT — NA CESARJEVO POVELJE

Primož Trubar, slovenski reformator in začetnik slovenske književnosti, je že v zgodnjih letih mnogo popotoval. Njegova prva daljša pot je bila na Reko, pozneje v Salzburg, Trst in na Dunaj, še pozneje prek Ljubljane v Celje, Laško in Loko pri Zidanem Mostu. Vendar je v letih šolanja in službovanja komajda prekorščil meje svoje domovine (kolikor izvzavamo Salzburg in Dunaj).

Na prvo daljšo pot ga je prisililo cesarjevo povelje, ki ga je izsilil ljubljanski škof Urban Textor. S cesarskim poveljem naj bi na kratko opravil z vedno bolj nevarnim tekmečem, slovenskim protestantizmom. V ječo je moral med drugimi najožji Trubarjev somišljenik Paul Wiener, njega pa so prijatelji posvarili, naj se umakne v tujino. Tako je moral neprosto voljno zapustiti domovino.

Leta 1548 je skrivaj odšel prek Kranja, Gorenjske in Tirolske v Nemčijo. Potovanje je trajalo sedemnajst dni. Podrobnosti o poteku te prve »nemške« poti ni. Po podatku, ki ga najdemo v monografiji Mirka Rupla o Primožu Trubarju, je morala pot potekati približno v smeri poznejše, natančneje dokumentirane poti. Kolikor je bil Trubarjev cilj že prvotno Nürnberg, je verjetno ubral drugačno pot kot leta 1561.

Izognil se je Kemptnu in Ulmu in prek Augsburga (ali Salzburga) dosegel Nürnberg.

Devetega junija 1561 se je po trinajstih letih pregnanstva vrnil v domovino. Z njim sta potovala posebni sel kranjskih deželnih stanov Elija Stozinger in študent Samuel Budina. Trinajst dni so potrebovali do Kranjske. Mejo med Kranjsko in Koroško so prestopili na Korenu. Po mnenju Trubarjevega biografa Th. Elzeja je tokrat potoval prek Salzburga, Beljaka, Strmca (Krainberg), čeprav je bil izhodišče Urach.

Se je namerno izognil mestu Kempten, kjer je bil osem let župnik? Morda pa je bila ta pot ugodnejša, ali pa je imel opravke še v Salzburgu. O tem lahko ugibamo. Vsekakor pa je ob prestopu meje na Korenu šel na Bled, kjer je ostal dva dni kot gost žene turjaškega grofa Herberta Auersperga, Marije Kristine. Nato je prek Radovljice in Kranja slovesno prijezdil v Ljubljano, kjer so ga prisrčno sprejeli — kljub dvema cesarskima poveljema, ki sta že opozorili na možne neugodne posledice njegovega prihoda.

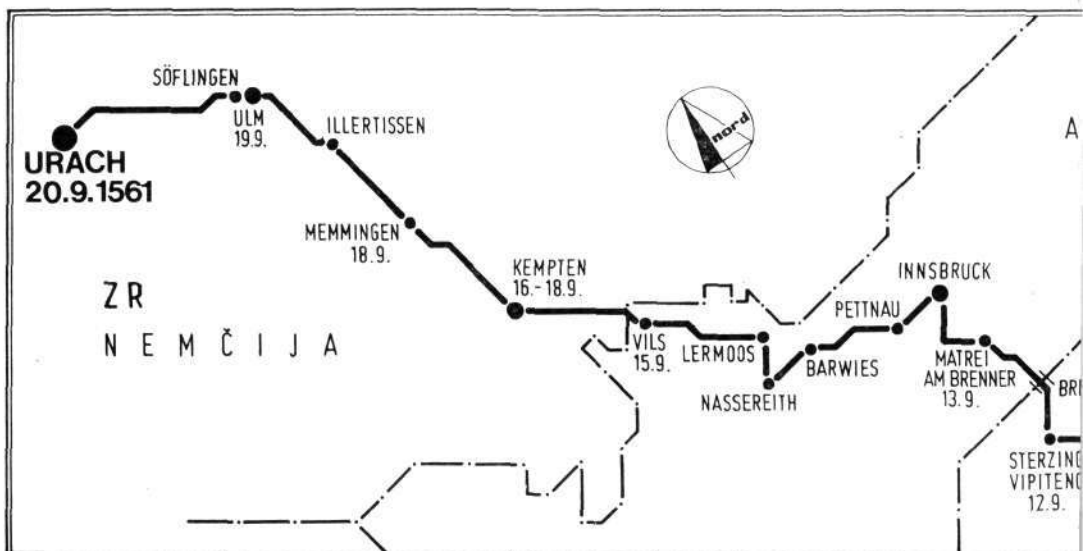
»RAČUN ZA POT IZ LJUBLJANE V URACH« — NATANČEN VIR, KAKO JE TRUBAR POTOVAL DRUGIČ

Nekako deset tednov je Trubar preživel v domovini. V tem času je uredil razmere v slovenski protestantski cerkvi, vneto pridigal in si prizadeval, da bi se ljudstvo oklenilo »čistega evangelija«. Po tako opravljenem začetnem delu se je odpravil v Urach, kjer je že deloval biblijski zavod pod njegovim vodstvom. S seboj je vzel dva uskoška duhovnika, ki naj bi pomagala pri prevajanju v hrvaški jezik, pa tudi dva sla (obema je bilo ime Jerne,

eden je bil iz Ljubljane, drugi iz Uracha), turškega dečka, ki je bil služabnik obeh Uskokov, ter še znanca Jerneja Poža (Poscha). Torej je šlo na pot sedem mož. Iz Ljubljane so šli 3. septembra in ubrali že znano varianto. Po »računu za pot iz Ljubljane v Urach«, ki ga je sestavil Trubar in je ohranjen v Tübingenu (Univerzitetna biblioteka — Slavischer Bücherdruck), lahko pot natanko začrtamo, saj si je Trubar vestno zapisoval vse podrobnosti zaradi potnih stroškov, ki so mu jih povrnili. Čeprav je imel račun pač svoj namen in je pozneje zaradi stroškov za oba uskoška duhovnika prišlo do neprijetnega spora med Trubarjem in Ungnadom, za Ugnadom pa je stal poleg Trubarja najvidnejši sodelavec uraškega zavoda Štefan Konzul, je nam predvsem v pomoč, da si kar moč plastično ogledamo (s pomočjo skice), kako so potovali Trubar in njegovi iz Ljubljane do Uracha.

Vsekakor je prva ugotovitev, da je pot prek Kemptna ali prek Salzburga bila približno enako dolga. Za njo so potrebovali petnajst dni, ker pač odštejemo dva dni, ko so se mudili v Kemptnu, v drugem primeru (po poti prek Salzburga) pa je pot, kot smo rekli, trajala trinajst dni do Korenskega sedla. Od Korenskega sedla do Ljubljane pa so tudi porabili več dni, vsekakor vsaj dva dni ježe, kar je enako poti prek Kemptna.

Pri tem nas presenetni podatek, da je odprava potrebovala dva vodnika — enega čez Korensko sedlo in Strmec (Krainberg), drugega za prehod čez Šmohorsko goro na Koroškem. Kljub razmeroma že znani poti [po njej je šel Trubar prvič (1548) in drugič (1561)] so potrebovali vodnika. Vsekakor niso bila to že tako uhojena pota, da ne bi zašli v prostranih gozdovih.

Za pot so porabili približno 56 goldinarjev. Stroški bi bili precej večji, če ne bi na Gorenjskem pred prehodom meje prenočevali pri svojih dobrotnikih. Tako so pa le-tu dajali samo napitnino. Drugod so seveda plačevali za konje, osla, na katerem je jezdil turški deček, pa zase in svojo preskrbo. V račun je vnesel Trubar (morda namenoma) tudi stroške za uskoška duhovnika, ki sta očitno pila prek meje. Tako je »dolgi« uskoški duhovnik, ki so ga po vrnitvi v Bosno ubili rojaki, popil v Kemptnu dvajset meric vina, v Memmingenu pa »za boljše spanje« enajst meric piva.

PO JUŽNI VARIANTI

Pot na Nemško so ubrali po južni varianti (po Južni Tirolski). Od Šmohorja so zavili mimo Greifenburga, Oberdrauburga in Lienza v Innichen (St. Candido), odtod v Bruneck (Brunico), kjer so se srečali z Lovrencem Budinov, ki naj bi bil sorodnik ljubljanskih Budinov (od njih sta znana prvi rektor stanovske šole Lenart in njegov sin Samuel), kar med drugim potrjuje domnevo, da je rod Budinov izhajal iz Tirolske. Iz Brunecka so se napotili v Mühlbach (Rio di Pusteria) ter prišli prek Sterzinga (Vipiteno) in Brennerja v Matrei; iz Matreia so prišli v Innsbruck. Počasi so krenili proti severu prek Pettnaua, Barwissa, Nassereitha, Lermoosa v Vils. Odtod so prišli na večer v Kempten. Ustavili so se še v Memmingenu, Illertissnu, Ulmu in Suppingenu (po M. Ruplu Söftingen), kjer so jih že čakali Ugnadovi služabniki in jih pospremili v Urach.

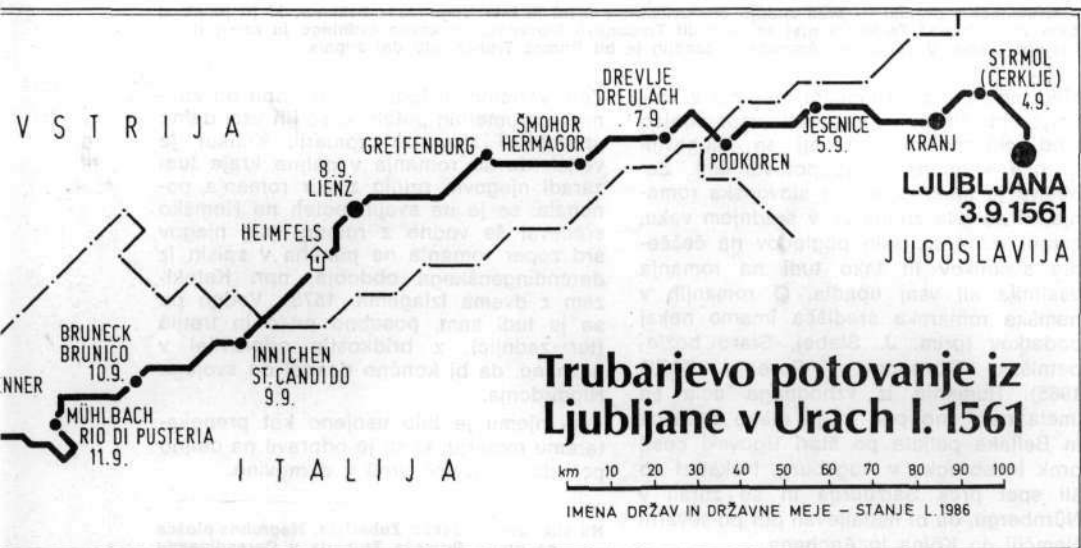
Razen dveh Trubarjevih kar hudomušnih opazk o nezmernosti Uskokov ne moremo iz »računa«, ki je pisan seveda tudi za takratne razmere jedrnato, razbrati kaj več.

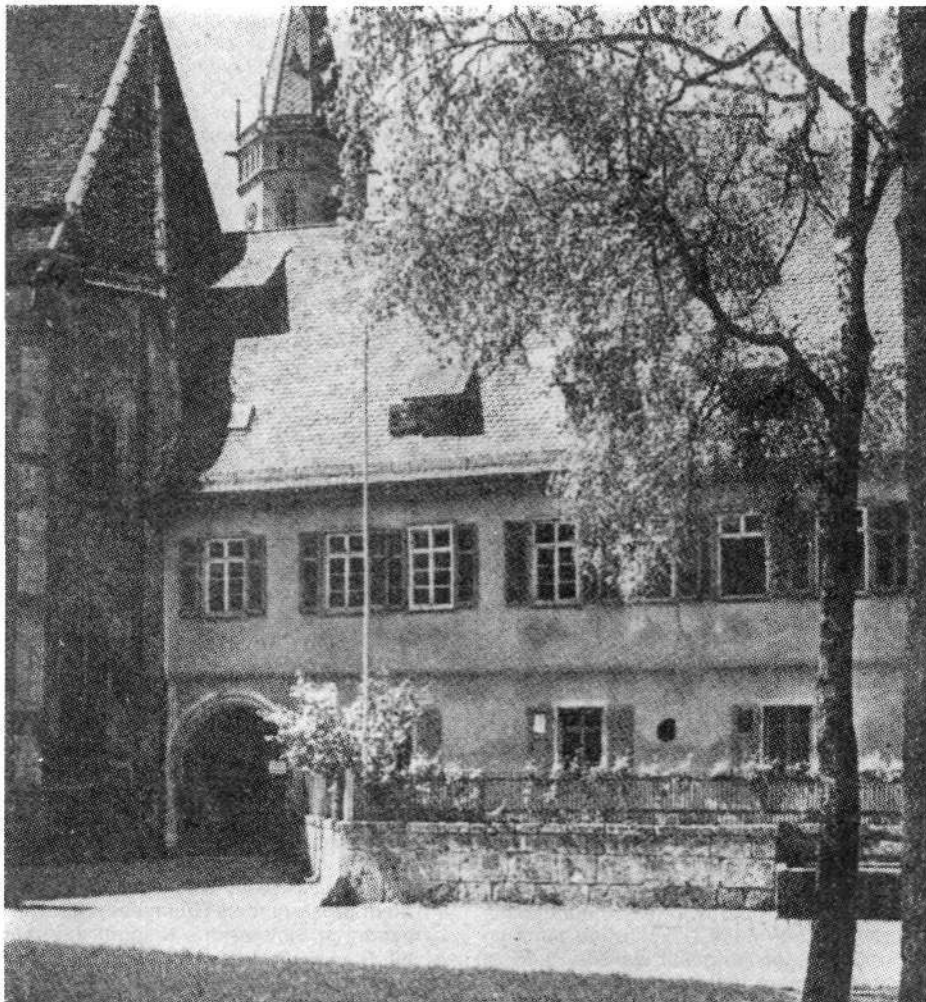
Vsekakor je moralo biti potovanje kljub vsemu prijetno, kar sklepamo iz popotnih obiskov, tako v Sloveniji kot pozneje v tujini (Heimfels, Bruneck, Kempten). Potovanje je poteklo brez večjih težav in v dobrem razpoloženju.

O ponovni Trubarjevi vrnitvi v Ljubljano sredi junija 1562 ni nobenega posebnega poročila, ki bi kazalo, kako in po kateri poti je prišel Trubar domov. V pismu deželnim stanovom na Kranjskem (11. aprila 1562) je vendarle rahlo namignil, kako bo potoval. Ko je namreč prosil sorodnika Cveklja, naj bi prišel po družino in poskrbel vse potrebno za preselitev v Ljubljano, je nameraval sam brez družine priti v Ljubljano. Deželnim stanovom je povedal, da utegne priti po različnih poteh. Najprej je omenil možnost, da bi šel prek Ulma »z nekim knjigovezom« po bližnjicah, sicer pa omenja še dve možnosti: Salzburg, Innsbruck. Obe poti sta približno enako dolgi (80 milj).

TRETJIČ NA »NEMŠKO« POT

V začetku avgusta 1565 je spet šel na svojo »nemško« pot. S seboj je vzel družino, njej se je pridružil še mladi Jurij Dalmatin. Po kateri poti so šli, ni ohranjeno. Ker pa se je Trubar izognil Urachu in šel naravnost v Stuttgart in Tübingen, domnevamo, da je izbral pot, ki ga je vodila prek Augsburga, toliko bolj, ker se je verjetno izognil tudi Kemptnu, saj bi v nasprotnem primeru imeli vsaj skromno poročilo o njegovem ponovnem kemptenskem obisku. Po letu 1565 se je zadrževal v ozkem prostoru med Tübingenom, Derendingenom in Stuttgartom. Nemirni duh, kot je bil Primož Trubar, se je vsaj telesno umiril v svojem Nigdirdomu.

Amandenhof v Urachu — pred zadnjo prenovitvijo: v njem je bila Ungnadova tiskarna, ki jo je nekaj časa vodil Primož Trubar; v njej so natisnili Trubarjevo Slovensko cerkovno ordningo in nekaj delov Svetega pisma. V cerkvi sv. Amanda (v ozadju) je bil Primož Trubar leto dni župnik.

Med mnogimi značilnostmi moremo v Trubarjevem življenju spoznati vzporednico med slovenskimi romanji in njegovim lastnim »romanjem« (popotovanjem). Zanimivo je namreč, da so slovenska romanja, ki so bila znana že v srednjem veku, zaradi reformacijskih pogledov na češčenje svetnikov in tako tudi na romanja usahnila ali vsaj upadla. O romanjih v nemška romarska središča imamo nekaj podatkov (prim. J. Stabej, *Staro božjepotništvo Slovencev v Porenju*, SAZU 1965). Romanja iz vzhodnega dela so imela ustaljeno pot, ki je mimo Celovca in Beljaka peljala po stari trgovski cesti prek Innsbrucka v Augsburg. Nekateri so šli spet prek Salzburga in se zbrali v Nürnbergu, da bi nadaljevali pot po severni Nemčiji do Kölna in Aachena.

Zelo verjetno je tudi Trubar hodil po znanih in prometnih poteh, ki so jih vsaj delno uporabljali slovenski romarji. Kolikor je vedel, da so romanja v daljne kraje tudi zaradi njegovih pridig zoper romanja ponehala, se je na svojih poteh na Nemško srečeval še vedno z romarji (saj njegov srd zoper romanja ne poneha v spisih iz derendingenškega obdobja, npr. *Katekizem z dvema izlagama*, 1575). Vedno pa se je tudi sam, posebno prvič in tretjič (ter zadnjič), z bridkostjo odpravljal v neznano, da bi končno dosegel do svojega Nigdirdoma.

Tudi njemu je bilo usojeno kot preneka-teremu romarju, ki se je odpravil na daljno pot, da se ni več vrnil v domovino.

Na sliki desno: Jakob Zuberlein: Nagrobna plošča na grobu Primoža Trubarja v Derendingenu

Verover! mich nicht in mynem alten Verlas mich nicht
 wann ich hinweg werde. 1717. 1727.

At quibus hoc unicus de deum est. gente sepulchris
 Pinnis qui Christi praeo fideles erat.
 Labitur hic proavis terra pietate Labacum
 Exponitur. Dignum nomine multa iudic.
 Hoc plura habuit fidem laborans nonitum.
 Campidoni darent Vase ignante. Deum
 Auribus caput hinc in Wirtembergale terra
 Lantique. Doctorem post. Defenditque du.

Tranquille in partem divina. & obymna loquum
 Spiritu in loci de. curata sancla. plagas
 Pape. vides parte. loquibus quosa. pottis. et acuta.
 Vita. o. canose. quam. & encriandis. erat.
 Pulchre. certant. curiam. ratoris. perant.
 Seruatum. bene. quam. debet. Vique. fidem.
 Magna. ergo. nunc. cum. fassio. gero. de. coronam.
 Tempore. que. nullo. marceat. rtheriam.